

GIOVANNA JEROLIMIĆ, „OTOCI CRES I LOŠINJ U DOBA FRANCUSKE VLASTI”, OTOČKI LJETOPIS CRES – LOŠINJ, BR. 16.

Katedra Čakavskog sabora Cres – Lošinj, Mali Lošinj, 2019., 132 str.

U izdanju gore navedenog nakladnika, kao 16. svezak poznate lošinjske i creske knjižne kolekcije započete daleke 1973., tiskana je monografija magistricе povijesti i talijanistike Giovanne Jerolimić, prvobitno sastavljena kao njezin diplomski rad, obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli pod mentorstvom prof. dr. sc. Slavena Bertoše. Nadopunom dodatnim arhivskim istraživanjima i prikupljanjem još nekih podataka, autorica je uobličila opsegom neveliku, ali sadržajno vrlo bogatu i vrijednu knjigu, koja se odnosi na važan, zanimljiv, ali i osebujan period creske i lošinjske povijesti – doba francuske uprave početkom XIX. stoljeća.

Monografija se sastoji od ukupno 18 poglavlja, uglavnom kraćih, a opremljena je popisom izvora i literature, popisom priloga, sažecima na hrvatskom i engleskom jeziku te izvadcima iz triju recenzija iz pera prof. dr. sc. Slavena Bertoše, dr. sc. Josipa Celića i dr. sc. Marka Jelenića. Uredio ju je dr. sc. Julijano Sokolić, koji se čitateljima obratio na samome početku knjige (str. 5) istaknuvši da se radi o djelu kojim „dobivamo pravu i odmjerenu sliku jedne duge krize koja je zaključena Bečkim kongresom 9. lipnja 1815. kada je cresko-lošinjsko otočje potpalo pod austrijsko carstvo kuće Habsburg”.

U uvodnom se dijelu (str. 6-8) čitateljima obratila i autorica te ukratko opisala sadržaj monografije prema njezinim poglavljima napomenuvši da se radi o burnoj povijesti male sredine. U sastavljanju teksta monografije Jerolimić se koristila opsežnom literaturom koju je pronašla, ali i arhivskim vrelima iz više ustanova i privatnih zbirki (Državnog arhiva u Rijeci, Župe sv. Antuna Opata u Velom Lošinj i arhive obitelji Giovannini).

U kratkom prikazu povijesti obaju otoka (str. 9-12) započela je s najstarijim razdobljem, pa s mletačkim vremenom sve do Francuza, koji otočjem vlada ju 1806. – 1813. Istaknula je važnost pada Mletačke Republike, prve austrijske uprave nad Cresom i Lošinjem, dolaska Napoleona na vlast te njegova zauzima-

nja Dalmacije (str. 13-16). Pisala je o dolasku Francuza u ove krajeve, teškom prihvaćanju promjena od strane lokalnog stanovništva, popisu žiteljstva iz 1806., izvješću civilnog upravitelja Vincenza Dandola (str. 17-24).

U dijelu koji se podrobnije odnosi na spomenute otoke u sklopu Kraljevine Italije (str. 25-28) obradila je sektore sudstva, poreza i obrazovanja, da bi zatim detaljnije prešla na opis stanja, posebno na otoku Cresu (str. 29-35), a posebno na otoku Lošinju (str. 36-44). Cresani* su bili nezadovoljni gospodarskim stanjem i obrazovanjem, pa su francuskoj vlasti postavili određene zahtjeve, a važno im je bilo pitanje osnutka škole jer su htjeli utemeljiti gimnaziju koja bi konkurirala Krku. Žitelji Lošinja, pak, žudjeli su za odcjepljenjem od Općine Osor te za osnivanjem vlastite administrativne uprave. Čak su se i pobunili protiv gradonačelnika Bernarda Capponija. Nedugo nakon osamostaljivanja dvaju Lošinja, Malog i Velog, osamostalili su se i jedan od drugoga.

Tijekom francuske vlasti posebice teška bila je vojna obveza (str. 45-47), o kojoj autorica piše analizirajući Napoleonov dekret iz 1806. o osnutku kraljevske legije. U sklopu burnih događaja toga vremena bilo je došlo i do blokade Jadrana (str. 48-67), a u tom poglavlju, najopsežnijem u čitavoj knjizi, autorica podrobnije obrazlaže važnost pomorstva, pomorske propise, broj i vrste brodova na otocima (i u tuđim lukama), kao i pitanje tada prisutnih gusarskih akcija, posljedice blokade, englesko zauzimanje ovih krajeva te Napoleonovo pismo generalu Augustu Marmontu iz 1808.

Francuski je period vlasti nad Cresom i Lošinjem vrijeme izgradnje dobrih cesta, pa je sasvim logično da je autorica jedno poglavlje knjige posvetila i toj temi (str. 68-76). Tu je posebice interesantna bila tzv. Napoleonova cesta na dionici od Cresa do Osora jer je odmah na početku išla od Piskela do Strana desnom, strmijom padinom, dočim danas ide lijevom, koja omogućuje blaži uspon. Civilnom upravitelju Vincenzu Danolu pripisuje se, veli Jerolimić, zasluga proširivanja te ceste na način da su se po njoj mogle koristiti kočije, kao i staze koja je vodila na sjeverni dio otoka, do Porozine. Francuzi su izgradili i cestu koja spaja Mali Lošinj i Veli Lošinj, kreće iznad uvale Valdarke, a i danas je poznata pod nazivom Napoleonski put. Navedeno je poglavlje dodatno obogaćeno slikovnim priložima, od kojih je većinu fotografirala sama autorica.

Vrlo je zanimljivo i poglavlje o crkvenim prilikama (str. 77-82) u kojem je riječ o bratovštinama, svećenicima te crkvama na oba otoka, s posebnim osvrtom na crkvu sv. Martina u Malom Lošinju i crkvu sv. Antuna Opata u Velom Lošinju.

* U tekstu se zadržava lokalni oblik etnika.

Dio knjige autorica je posvetila periodu pobune i kratkog prekida francuske vlasti (1809.) te drugoj austrijskoj vladavini (str. 83-89). Istaknula je da postoji i popis Cresana koji su se suprotstavili francuskoj vlasti, a pisala je i o bombardiranju malološinjskog kaštela, iste godine, od strane engleske flote. Tom je prilikom nastradala i jedna kuća, na kojoj se i danas mogu vidjeti ostaci topovske kugle koja ju je tada pogodila.

U poglavlju o Ilirskim pokrajinama (str. 90-101) Jerolimić čitatelje upoznaje sa stanjem na otocima, lokalnom administracijom (posebno na Cresu, posebno na Lošinju), civilnim vjenčanjem (donosi njegov opis prema arhivskom dokumentu iz 1812.), carinama, novom pobunom protiv francuske vlasti, ali i s posljedicama koje je vlast Francuza ostavila u našim krajevima.

O sadržaju trinaest pisama iz arhive obitelji Giovannini autorica je pisala u idućem poglavlju (str. 102-106) istaknuvši da se radi o prvorazrednim dokumentima koji na drukčiji način osvjetljavaju analizirano razdoblje. Osvrće se i na dokumente iz Državnog arhiva u Rijeci (str. 107-113), prikazane i preko nekoliko faksimila.

Zanimljivo je pitanje predstavljala i mogućnost trajnijeg ostanka Francuza na našim otocima, i to preko ljubavi francuskih vojnika s lokalnim žiteljicama, a autorica knjige ovdje je opisala jedan takav slučaj (str. 114).

Knjiga završava kratkim poglavljem o trećoj austrijskoj vladavini (str. 115), također vremenu velikih promjena na civilnom i crkvenom polju, te zaključkom (str. 116-117).

Znanstvena i stručna važnost i vrijednost te knjige višestruka je. Ona se primjerice ogleda u činjenici da se autorica koristila iskazima lokalnih kazivača te je time otvorila i mogućnost poticanja starih sjećanja donoseći njihove uspomene kao vrlo sadržajne dokumentarne priče. Ušavši tako u kontekst osobne memoraristike, zanimljivim retrospektivnim pripovijedanjem pokazala je dobro razumijevanje odnosa između individualnog pamćenja i kolektivne povijesti. Usto je ukazala i na relevantne povijesne, političke i kulturne odrednice analiziranog vremena.

Djelo je u prvome redu namijenjeno znanstvenicima i istraživačima koji se bave proučavanjem starih zapisa i literature o Cresu i Lošinju. No pristupačno je i širem čitateljstvu jer je stil pisanja lagan, jasan i pregledan, a izlaganje teče logičnim slijedom. Pristup obradi pojedinih pitanja i problema multidisciplinarnan je i interdisciplinarnan.

Budući da predstavljaju područje vrlo bogate i osebujne prošlosti, Cres i Lošinj već su dugo predmet raznovrsnih znanstvenih proučavanja, pa se i navedeno dje-

lo skladno uklapa u taj niz. Međutim, detaljnijeg istraživanja povijesti obaju otoka u doba francuske uprave nad njima do sada ipak nije bilo, pa zato upravo ova monografija predstavlja potpuno nov doprinos kojim autorica osvjetljava interesantnu temu kvarnerske prošlosti. Dakle, s obzirom na važnost istraživačke teme, društvena potreba ove publikacije nedvojbeno je, pa je vrlo pohvalno i vrijedno nastojanje izdavača da se to u ovoj prilici i učini. Također, osnovni je cilj ove studije dati poticaj za daljnja istraživanja u tom smjeru.

Metodološki gledano, uočljivo je da autorica svoje spoznaje o važnim povijesnim odrednicama creske i lošinjske prošlosti nastoji dodatno obogatiti čitavim nizom primjera iz arhivske građe, koji neprestano prate tekst, da bi čitatelji imali što potpuniju sliku tadašnjeg stanja.

Bitno je istaknuti činjenicu da je Giovanna Jerolimić vrlo detaljno opisala najvažnije događaje toga doba i time pokazala zavidnu sposobnost analize raspoložive literature i arhivskih vrela te se iskazala kao iznimno kvalitetna poznavateljica povijesti Cresa i Lošinja. Autorica knjige i sama je njihova žiteljka, što tekstu daje važnost u vjerodostojnosti i točnosti iznesenih detalja.

Magistrica Jerolimić zasigurno donosi niz podataka koji su i boljim poznavateljima prošlosti Cresa i Lošinja promaknuli ili su ostali nezapaženi, možda pomalo i zaboravljeni u vremenu koje je prošlo. Pokazavši ogroman istraživački i spisateljski napor, svojim ih je marljivim zapisivanjem ovdje ponovno otkrila, oživila, obnovila i zabilježila, a time i ovjekovječila i sačuvala za budućnost. Osim kao vrsna poznavateljica problematike o kojoj piše, iskazala se i kao izvrsna interpretatorica predočenih podataka.

Kritičkim pristupom autorica postojeće spoznaje do kojih je došla istraživačkim radom znalački uklapa u primjeren povijesni kontekst, čime daje nov znanstveni i stručni doprinos regionalnoj i nacionalnoj historiografiji, ali i svima onima koje zanima bogato cresko i lošinjsko kulturno-povijesno nasljeđe i njegovo čuvanje za budućnost.

Slaven Bertoša